

beelden van de beeldende kunstenaars die Prins Bernhard bedoelde in zijn inleiding bij Wind, Wad en Waterverf. Nijsten en Erkens filmen al 25 jaar voor de KRO. Ze maken natuurfilms in eigen land. Naast het vluchtige van het medium TV nu een boek dat in alle rust thuis, maar ook op locatie gebruikt kan worden. Neem het eens mee op een dagtocht of in de vakantietijd, zodat je snel op de hoogte kunt geraken van de mooie plekken in één van de twaalf beschreven provincies. Beter: van elke provincie is een bekend natuurgebied gefotografeerd en beschreven. We zijn als consument van natuurfilms en -foto's inmiddels dermate verwend geraakt, dat je al haast voorbij gaat aan het grote geduld en doorzettingsvermogen dat een fotograaf van dit kaliber foto's aan de dag moet leggen. Vlin-ders, kikkers, jonge veldleeuwerikken, de torenvalk, een jonge bonte specht

(hoe schuw is een specht niet) de insektenetende zonnedaauw, de ringslang, de bosuil, de blauwborst en de ijsvogel. Al-lemaal zo scherp gefotografeerd (en af-gedrukt) dat je je op de plaats zelf waant. Ik wijs nog op de subtiele teke-ningen van Jan Goede, die met name vo-gels tot in detail tekent en van verkla-rende tekst voorziet.

De boeken lijken op elkaar qua onder-werp en doelstelling. Echter de WNF-relatie van Wind, Wad en Waterverf (en de navenante prijs) bestaat niet bij 'Na-tuur in eigen land'. Dat boek heeft een prijsstelling die de aanschafdrempel aanzienlijk verlaagt. Op zich is dat een goede zaak. Wil men zoveel mogelijk mensen en (gezien de investering in ko-mende generaties) vooral jonge men-sen interesseren voor de biotoop van Nederland en de wereld, dan moeten ouders en grootouders, maar ook scho-

len in de gelegenheid zijn zo'n boek aan te schaffen. Ik vind dat 'Natuur in ei-gen land' in een schoolbibliotheek niet mag ontbreken. Schrijvers van scripties in de bovenbouw zullen dankbaar ge-bruik maken van de rijkelijk aangebo-den informatie. En dat landeigenaren zich betrokken voelen bij alles wat leeft en bloeit, behoeft geen uitleg. Kortom, twee mooie uitgaven. Aan de klant de keuze. Of kopen we ze allebei? De uit-gevers wachten e.e.a. geduldig af, zo lijkt het me toe. Want zij zijn het die het mogelijk maken van dergelijke boeken kennis te nemen. Daarbij moeten ze de nek soms vrij ver uitsteken!

Natuur in eigen land
Maurice Nijsten en Jo Erkens
144 pag., 96 kleurenfoto's, 48 tekeningen
Gebonden, f 39,90, ISBN 90 210 0621 9
Zomer & Keuning, Ede

Onderhoud noodzakelijk voor houtwallen

Vele mensen schrikken als een houtwal tot bijna aan de grond wordt afgezet (gekapt). Het lijkt erop dat er op die plek nooit meer een takje zal groeien. Het tegendeel is echter waar. Houtwallen moeten eens in de 15 à 20 jaar gekapt worden om ze in stand te houden. De stobben lopen snel weer uit en met een paar jaar is er weer een dichtbegroeide wal te zien.

Liedewijde Tielbeek

In vele streken treffen we nog houtwal-len en singels aan. Houtwallen zijn door de mens opgeworpen aarden wallen die met bomen of struiken zijn beplant (meestal zomereik). Houtsingels lijken veel op houtwallen; alleen is er bij hout-singels geen sprake van een opgewor-pen wal. Een singel is minder rijk aan planten en dieren dan een houtwal door-dat er minder sprake is van overgangen van hoog naar laag of bijv. van nat naar droog.

De houtwallen en singels zijn in het ver-leden aangelegd voor vee- en wildke-ning, windkering of voor scheiding van stukken land. Afhankelijk van het doel van de beplanting werden er bepaalde soorten aangeplant. Doordat men de aan te planten bomen en struiken veel-al uit de naaste omgeving haalde, sloot de beplanting nauw aan bij de natuurlij-

ke mogelijkheden van het landschap. In de tijd dat houtwallen en singels een duidelijke functie hadden in het boeren-bedrijf werden ze ook goed en regelma-tig onderhouden. Door regelmatig te kappen in singel of wal ontstond een ge-sloten geheel met een goed ontwikkel-de boom-, struik- en kruidlaag. Dit on-derhoud werd achterwege gelaten toen intensivering, schaalvergroting en de modernisering in de landbouw hun in-trede deden. Wallen en singels verlo-ren hun functie en de noodzaak om deze goed te onderhouden was er niet meer. Bemesting, bestrijdingsmidde-len, betreding- en begrazing door vee, maar vooral het nalaten van onderhoud zijn er de oorzaak van dat houtwallen en singels er vaak niet meer zijn of er slecht bijstaan.

Verbindingswegen

Toch willen we deze houtwallen graag behouden. Ze zijn nu voor de boer mis-schien minder van belang, maar voor

het karakter van een streek zijn hout-wallen en singels onmisbaar. Denkt u zich Twente eens in zonder houtwallen. Dat is onmogelijk, want dan zou het Twente niet zijn. Ook zijn ze van groot belang voor de natuur.

Veel dieren maken gebruik van ver-schillende gebieden om voedsel te zoeken, zich voort te planten of te overwin-teren. Daarvoor moeten zij zich vaak verplaatsen over soms lange afstanden. Zij voelen zich dan het veiligst langs langwerpige beschutte stroken in het landschap. De houtwal is dan ook voor dieren een belangrijk landschapsele-ment om zich langs te verplaatsen en dus om te overleven. Het netwerk van houtwallen, hagen e.d. die dienen als verbindingswegen voor plant en dier, noemen we de 'ecologische infrastruc-tuur'.

Planten en dieren

Veel planten en dieren maken dus ge-bruik van houtwallen. Het verschil in soorten in de singel of wal is te verkla-ren door de verschillen in grondsoor-ten, de ligging en de breedte van de wal. Karakteristieke soorten van houtwallen en houtsingels zijn o.a. eik, berk, els, wilg, lijsterbes, meidoorn, sleedoorn, hondsroos, braam, hazelaar, hulst, zoe-te kers en kruiden als bosanemoon, dal-kruid, bosklaverzuring en hengel. Hout-wallen en singels in het cultuurland-schap functioneren in toenemende mate als laatste uitwijkplaats voor be-dreigde plantensoorten zoals rapunzel, muskuskruid en mispel; soorten die in Twente vooral in houtwallen te vinden zijn.

Wat betreft diersoorten zijn houtwallen op de eerste plaats bekend om hun vogelrijkdom. Het aantal broedvogels is er buiten gewoon groot. Ook in de winter en tijdens de trek leveren houtwallen voedsel en beschutting. Typische houtwal-soorten zijn grasmus, tuinfluiter, braamsluiper, nachtegaal, spotvogel en grauwe klauwier.

Onderhoud

Willen we planten en dieren hun verbindingwegen (en daarmee hun bestaansmogelijkheid) niet ontnemen en houden we van een landschap met houtwal-

len en singels, dan moeten deze elementen onderhouden worden.

Allereerst zal dan het achterstallig onderhoud weggewerkt moeten worden. Veel houtwallen zijn al veel te lang niet meer afgezet (gekapt).

Daarna zal regelmatig onderhoud nodig blijven.

Dat onderhoud zal voornamelijk moeten bestaan uit het afzetten van de wal of singel en het plaatsen van een afrastering. Op sommige plaatsen is het gebruikelijk om hier en daar een fraai exemplaar van bijvoorbeeld een eik te laten staan.

Kaal

Direct na het onderhoud ziet de wal er kaal uit. Een enkele boom en een groot aantal stobben is alles wat op de wal blijft staan. In het voorjaar en in de zomer na het onderhoud zult u zien dat de stobben van eik, els, berk, meidoorn, lijsterbes, enz. weer opnieuw uitlopen. Het echte resultaat ziet u pas na een paar jaar. Een fraaie houtwal siert dan het landschap en is een eldorado voor plant en dier.

Nadere info: Stichting CLO, (05290) 1731.

'Privatisering gemeentelijk bosbezit'

Eind vorig jaar wilde staatssecretaris Gabor de gemeenten uitsluiten van de Regeling Bijdragen Bos en Landschapsbouw. Op deze wijze hoopte hij de toegewezen bezuinigingen op het bosbouwbudget te verwezenlijken. Mede door de protesten van de NVBE is de uitsluiting omgezet in een handhaving van de opschorting. Het definitieve besluit zal na de rapportage van de Commissie Functiebeloning worden genomen. Niettemin hebben vele gemeenten privatisering van hun bosbezit reeds in overweging genomen. Voor de sectie Overheden van de NVBE reden om hierover een studieochtend te organiseren.

Van de redactie

Wethouder Meijer van de gemeente Nunspeet, de gastheer van deze studiemorgen, heette een gehoor van 60 personen welkom. Nunspeet is een gemeente met circa 1500 ha bos. Voor zijn gemeente is het geen vraag of de gemeente het bos zelf moet blijven beheren. Het gemeentelijk bosbezit is voor de gemeente Nunspeet een must, ook wanneer de subsidie wegvalt, aldus Meijer. Zijn openingszet: 'Gemeenten beheren het bos minstens zo goed als andere categorieën eigenaren, maar op een voor de maatschappij veel goedkopere manier.'

Recht op bijdrage

De heer Verhoeff, directeur Dienst, Milieu en Openbare Werken van de gemeente Arnhem, stelde de vraag of er een toekomst is voor het gemeentelijk bosbezit. De belangstelling voor het bos is groot, zowel mondiaal als lande-

lijk. Maar is de waardering voor het bos navenant?

Van de 330.000 ha bos die Nederland rijk is, is 50.000 ha in bezit bij 200 gemeenten. Veelal is dat op historische gronden verkregen, bijvoorbeeld door legaten, het bebossen van onland, of is bos aangekocht ter bevordering van de recreatiemogelijkheden in de directe woonomgeving of, zoals gedeeltelijk voor het Arnhemse bosbezit geldt, met de bedoeling aldaar de stadsuitbreiding te realiseren. Gemeenten hebben nimmer bos gekocht om economische motieven. De laatste jaren is er geen actief bosaankoopbeleid door gemeenten gevoerd. Integendeel, verscheidene gemeenten hebben zich de laatste jaren afgevraagd of bosbeheer wel tot de kerntaken van de gemeente behoort. De eerste stelling geeft antwoord op die vraag: 'Gemeentelijke doelstellingen met bos wat betreft instandhouding, bevordering recreatie, landschappelijke waarden, enz. kunnen gerealiseerd worden zonder het bos daadwerkelijk in bezit te hebben.' Maar: 'Maatschappelijk gezien leidt afstoten van het gemeentelijk bosbezit niet tot voordelen, integendeel ...! Het blijft in de 'dode hand'.'

De huidige subsidieregeling, de Regeling Bijdragen Bos en Landschapsbouw, is door de vele voorwaarden en de veelvuldige opschortingen een last. Het uitsluiten van de gemeenten zou, gezien het bestuursakkoord dat de Vereniging van Nederlandse Gemeenten heeft afgesloten met het Rijk, in de ogen van Verhoeff een daad van onbehoorlijk bestuur zijn. En vervalt met het uitsluiten van rijksmiddelen voor de gemeentelijke boscijzen niet tevens de stimulans tot het invulling geven aan het rijksbosbouwbeleid zoals verwoord in het Meerjarenplan Bosbouw? 'Bezuinigen moet' is het credo van de staatssecretaris en de gemeenten hebben alternatieve inkomsten die de particuliere boscijzenaar niet heeft, de toeristenbelasting bijvoorbeeld. Met 'voor het onderhoud van haar wegen haalt de gemeente toch ook het geld uit haar algemene middelen, en doet ze geen beroep op de wegenbelasting', countert Verhoeff dit voorstel.

Zijn conclusie: 'Gemeenten komen evenzeer voor beloning door het Rijk ten behoeve van instandhouding en openstelling in aanmerking als welke andere bosbezittende eigenaar ook (particulier danwel natuurbeschermingsorganisatie).' Met de motivering dat ze strijden voor een rechtvaardige zaak en de hoop de staatssecretaris terug te kunnen fluiten, hebben de gemeentelijke vertegenwoordigers (Verhoeff namens de NVBE-sectie Overheden en Combée namens de VNG) zitting genomen in de Commissie Functiebeloning.

'Door het wegvallen van de Rijksbijdrage (20-25% van de exploitatiekosten) neemt de wens tot afstoten toe.' Maar dat is niet de oplossing die Verhoeff voorstaat. 'Samenwerking tussen gemeenten (mogelijk door middel van verzelfstandiging) kan leiden tot schaal-